

بررسی متن «هلال محرم و پیراهن خونین امام حسین (ع)»

وحید عیسوند براتی^۱

دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۵؛ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۴

قیام امام حسین (ع) واقعه‌ای بی‌نظیر بود که تأثیر بزرگی بر تاریخ اسلام گذاشت. در کتاب‌های حدیثی روایات فراوانی درباره این واقعه نقل شده است. اقبال درست شیعیان به این موضوع، زمینه‌ای شد تا عده‌ای، متونی فاقد اعتبار را درباره واقعه عاشورا به معصومان (ع) نسبت دهند و از این راه، مقاصد مختلفی را دنبال کنند.

در این نوشتار یکی از متون منسوب به ائمه (ع) درباره ورود به ماه محرم و اقامه عزا برای امام حسین (ع) بررسی می‌شود. این روایت در فضای مجازی و برخی از منابر به «حدیث هلال محرم» معروف شده است.

این متن فاقد سند با عبارت «قیل للصادق (ع)» آغاز شده و متن آن چنین است:

سیدی جعلت فداک! ان المیت یجلسون بالنیاحه بعد موته او قتله و اراکم تجلسون انتم و شیعتکم من اول شهر بالمأتم و العزا للحسین (ع). فقال: یا هذا، اذا هلّ هلال محرم نشرت الملائکه ثوب الحسین و هو مخرق من ضرب السیوف و ملطخ بالدماء فنراه نحن و شیعتنا بالبصیره و لا بالبصر فتنفجر دموعنا.^۲

به امام صادق (ع) عرض شد: آقای من، به فدایتان شوم وقتی کسی می‌میرد یا کشته می‌شود جلسه نوحه برای او می‌گیرند، در حالی که من مشاهده می‌کنم شما و شیعیانتان از اول محرم اقامه جلسه عزا می‌کنید. حضرت فرمودند: این چه حرفی است، هنگامی که هلال محرم سر بر می‌آورد، ملائکه پیراهن حسین را آویزان می‌کنند، در حالی که پاره پاره از ضربه‌های شمشیر و آغشته به خون است؛ ما و شیعیانمان این پیراهن را با چشم دل و نه چشم سر، می‌بینیم؛ پس اشک‌های ما سرازیر می‌شود.

۱. دانش پژوه مؤسسه میراث کتاب و سنت و مرکز تخصصی علوم حدیث قم.

۲. ثمرات الاعواد، ج ۱، ص ۳۶.

پرسش مطرح شده در این متن آن است که چرا شما از اوّل محرّم که هنوز شهادت امام حسین علیه السلام نرسیده، عزاداری را آغاز می‌کنید در حالی که رسم مردم، عزاداری بعد از فوت یا قتل است؟

این متن، اوّلین بار در کتاب «ثمرات الاعواد» نوشته سید علی بن حسین معروف به هاشمی (م ۱۳۹۸ق) یعنی حدود ۵۰ سال پیش، نقل شده است. این کتاب، بابت متن یادشده، هیچ ارجاعی به مصدر دیگری نداده است. کتاب‌های بعدی که این متن را آورده‌اند، نظیر «المجالس العاشوریه فی المآتم الحسینیة»^۳ و «مناهج البکاء فی فجاج کربلاء»^۴ نیز به مصدر این متن اشاره نکرده‌اند و حتی نامی از کتاب «ثمرات الاعواد» نیز نیاورده‌اند.

«ثمرات الاعواد» دربردارنده سخنرانی‌های مؤلف در دهه اوّل محرّم است. سید علی بن حسین متولّد نجف بوده و حیات علمی خود را در همین شهر گذراند. از کسانی چون سید مهدی اعرجی، شیخ علی ثامر و شیخ علی کاشف الغطاء به عنوان اساتید سید علی بن حسین نام برده شده است. از شاگردان وی نیز می‌توان به صالح حلی و شیخ محمد حسین فیخرانی اشاره کرد. کتاب‌های دیگر او «الحسین فی طریقه الی الشهادة»، «قیور الصحابة فی العراق»، «واقعة الجمل» و «عقیلة بنی هاشم» است.^۵

محتوای قسمت اوّل روایت، مربوط به اقامه عزا از ابتدای ماه محرّم است که به جهت تشابه محتوایی می‌توان به حدیث امام رضا علیه السلام در این زمینه اشاره کرد که احوال پدرشان را اینگونه توصیف می‌کنند:

امام کاظم علیه السلام از روز اوّل محرّم، محزون بودند و روز عاشورا روز گریه و اندوه ایشان بود.^۶ طائفات فری
این حدیث، پردازش متن مورد بحث را ندارد و فقط وصف حال معصوم علیه السلام را آورده است. بر پایه این روایت، حالت معصوم علیه السلام می‌تواند تلیلی برای اقامه عزای شیعیان در آغاز ماه محرّم باشد. محتوای قسمت دوم روایت، استشهاد به پیراهن خونین امام حسین علیه السلام است. روایتی از امام صادق علیه السلام نقل شده که مضمون آن چنین است:

۳. اثر عبدالله بن حاج حسن، ج ۱، ص ۱۲.

۴. اثر حسین فرطوسی حویزی، ج ۱، ص ۱۱.

۵. مقدمه کتاب ثمرات الاعواد به قلم هادی هلالی، ص ۳ - ۴.

۶. الامالی للصدوق، ص ۱۲۸.

حضرت زهراء علیها السلام در روز قیامت، پیراهن خون‌آلود حسین بن

علی علیه السلام را به دست گرفته و می‌گوید: ای پروردگارا! این پیراهن

فرزند من است و تو می‌دانی که با او چه شد.»^۷

همانگونه که مشاهده می‌شود، صدر و ذیل متن کتاب ثمرات الاعواد، ارتباطی با این دو حدیث ندارد و نمی‌توان، ریشه متن ثمرات الاعواد را، این دو حدیث شمرد. در نتیجه متن مورد بحث قابل اعتماد نیست. زیرا مشابهات محتوایی ندارد، از منبع مورد اعتمادی نقل نشده، بیش از ۵۰ سال سابقه ندارد و هیچ سندی برای آن ذکر نشده است. از این رو نمی‌توان این متن را به معصومان علیهم السلام نسبت داد.

کتاب‌نامه

۱. الامالی، محمد بن علی ابن بابویه، تهران، کتابچی، ۱۳۷۶ ش.
۲. الامالی، محمد بن محمد مفید، تحقیق حسین استادولی و علی اکبر غفاری، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق.
۳. ثمرات الاعواد، سید علی بن حسین هاشمی، نجف، المكتبة الحیدریة.
۴. المجالس العاشوریة فی المآتم الحسینیة، عبدالله ابن حاج حسن آل درویش، اهل الذکر.
۵. مناهج البکاء فی فجائع کربلاء، حسین بن شیخ علی فرطوسی حویزی، اول.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی